

B. C. D.

N°. 14.

10. ffy.

DISSERTATIO THEOLOGICA

De

COERCITIONE HÆRETICORUM

Cuius

PARTEM PRIMAM,

Pro SIMMIS in THEOLOGIA HONORIBUS rite obtinendis,
In Promotione DOCTORALI ipsis Reg. ACADE-

MÆ ABOENSIS primis SECULARIBUS d. XV. Julii

Sæc R: e M:is

AD Clementissimo Indulctu solenniter instituenda,
Ex decreto Ampliss. Senatus seu emici & c m approbatione
Max. sen. Facultatis Theologicae,
Publico examini subjicit

JOH. BROWALLIUS

Scientia Nat. Protest. Ordin. ac P. & Past. in P:kie.

Respondente

Mag. JACOBO G. HAARTMAN

In Auditorio Maximo d. XI junij a. MDCCXL.

Horis ante & post meridiem solitis.

ABOÆ, excud. Joh. Kiempe, Reg. Acad. Typ.

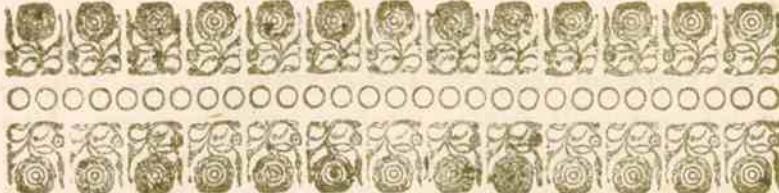
H. Snopka Anagnus. Luhberger

BOEHMERUS in *Jure Prot. Eccl. T. IV.* p. 813.

Doctrina de hæresi tot syrtibus involuta est, ut periculum n̄er ingredi videantur, qui huic pelago naufragiis pleno scle committunt.

AUGUSTINUS in pref. *Lib. de Hæresib. ad Quodvultdeum.*

Quid faciat, hæreticum regulari quadam definitione comprehendendi, sicut ego existimo, aut omnino non potest aut difficillime potest. - - - Nam si hoc comprehendi potuerit (qvomodo sit definiendus Hæreticus) qvis non videat utilitas quanta sit ?

Pars prima.

De
NOTIONE HÆRETICI.

§. I.

Aīētis apud scriptores Profanos & Ecclesiasticos vario quidem sensu occurrit, frequenter tamen electionem vel optionem significat; hinc usus invaluit, ut *opiniones*, *dogmata* peculiaria & *instituta*, seu *sectam* indigitaret. Aīētis autem electum aliquando, aut eligentem, imprimis vero *sectariorum*, qui *sectam* vel *facit* vel *sequitur*, denotat.

Significat διηγησις interdum expugnationem, observante e THUCYDIDE JO. SCAPULA (a). Pro conditionibus adhibet MODESTINUS, dum hæreles loquitur a lege propositas, b. e. explicante BOEHMERO (b), conditiones a lege præscriptas. In jure quoque functiones aliquando denotat (c). Explicatur etiam nonnunquam per voluntatem & propositum (d). Pro electione vel optione occurrit apud THEODORETUM, dīone ēkētis mī aīētis, difficilem habere optionem.

A

(e)

2
(e). Et CHRYSOSTOMUS apud SPICERUM (f) de fa-
daciis Barrabam CHRISTO praeferentibus: Αἰγεῖον λαβόντες
οἱ ἀδαιοὶ παρὰ τὸ δικαῖον, τὸν Βαπτιστὴν περιτιουσι. Idem
de Virginitate Cap. XLI. (g) τὸ δικαῖον Χριστόν, χω-
ρεῖται κύριος τὸν ἀρρεναῖς τὸν αὐτοτελές πιστὸν - liberam
auditori optionem facientis est. Et ISOCRALES: Εὐ-
εργετε γαρ, inquit, τὸν πάτερα τοῦ, τὸν αὐθόπων τῷ τοῦ αἰ-
ετοῖς τὸν περιγράμμαν παρατίθεται. (h) Hinc περιεργος ε.
lectio animi de re aliqua perleqvenda vel fugienda,
interpretate LAMBERTO DANÆO (i). Opinionem vel
sententiam significat apud BASILIUM MAGNUM (k).
δέδωκε σπείρεις τῆς εὐαγγελίου τῷ θεῷ αἱρέσεως; b. e. vertens
et SPICERO: Experimentum sententiæ meæ de Deo (l).
Præterea audiamus ATHANASIUM (m): αἰετος dicitur
αἴτιον τὸ δικαῖον, qvando qvis proprium qvid sibi eli-
git illudque seqvitur; inde factum est, ut lectæ, qua
propria forebant dogmata & instituta seqvuntur ut Phi-
losophorum, Medicorum, Iectorum &c. hæreses dō-
cerentur. Has testatur TERTULLIANUS hæreses dictas es-
se, græca voce, ex interpretatione electionis, qvæ
qvis sive ad instituendas sive ad luscipiendas eas u-
titur (n). Et AUGUSTINUS (o) narrat CELSUM uen-
sum ferme Phisicopbos nominasse, qvorum non omnes
instituerunt hæreses proprias. Sæmiliser de CAIONE
CICERO (p): & ea sentit, qvæ non sane probantur
in vulgus, & in ea est hæresi, qvæ nullum seqvitur
florem orationis. Exponunt ergo Lexicographi Hæresim
per sententiam electam in qua perfistamus, seu opini-
onem tenacem & confirmatam de aliquo dogmate (q).
Quod Aigenius idem quandoque significet ac αἰετος dele-
ctus,

Etus, electus, prater **Vulgata Lexica**, probat **SVICERUS** (r). Idem vocabulum exponit **SCAPULA** (s): qui eligit aut ad eligendum aptus est; **ARISIOTELI** quoque apernōs dicitur utens facultate eligendi (t). Hæreticus est, inquit **TERTULLIANUS** (u), qui, deserto, qvod prius fuerat, id postea sibi eligit, qvod antea non erat. Est igitur hæreticus, qui opinionem peculiarem coigit, qui sectam instituit vel sequitur.

- (a) In *Lexico* p. 71. (b) in *Jure Eccles.* Prot. Tom. IV. p. 216. (c) Eodem auctore ibidem. (d) *Conf. Scapulana* l. e. (e) *Citante I. C. Svicero in Thess. Eccles.* p. 120. (f) loco citato. (g) ibidem p. 119. (h) in *Ecclesiæ Oper.* p. m. 428. (i) In *prolegom.* ad *Augustini librum de Heresib.* cap. 3. (k) *Epist.* 33. p. 800. (l) *Loc. cit.* p. 120. (m) *Ques.* 38. de *Parab.* T. 2. p. 402. (n) *Apud Beeman. de Orig. Lat. Ling.* p. 526. (o) In *Prefat. lib. de Heresib* ad *QVDEum.* (p) in *Prefatione ad Paradoxa.* (q) *conf. Lexicographos.* (r) in *Thesaur. Eccles.* p. 124. (s) *loc. cit.* (t) *apud Sicer.* *loc. cit.* (u) *apud Lambin.* *loc. cit.*

§ II.

Quoad usum *Ecclesiasticum*, seu quatenus ad religionem applicatur, in genere quoque hæresis sectas significat & singulares de Deo, rebusque divinis *opiniones*; ac vocabulum *utens* est, quod nonnunquam in *sensu bono* vel saltem *indifferenti*, sapius vero in *malam partem adhibitum occurrit.*

AUGUSTINUS; non omnis error, inquit, heresis est,[“]

¶ quamvis omnis hæresis, quæ in vitio ponitur, nisi errore aliquo heresis esse non possit. (a) Antiquus quoque scriptor Grecus seu Anonymus HOESCHOLIANUS, qui definitiones concinnavit, apud FABRICIUM in Bibliotheca Greca (b), ad questionem: quid est Heres? resonat: ἡ τοι μηδεὶς τῆς οἰαστὸν δίξα, opinio de fide quacunq; εἰπειν δέ, οὐδὲ idius ὑπομάχων δίξει, pro opinione propria dimicans. Apud Iudeos septem fuisse bæres notant EPIPHANIIS & SIGONIIS (c). Plura de sensu vocis indifferenti addi possunt, nisi supervacanea esset in eo puncto prælixitas. Quod ad malum vero sensum attinet, usitatissimus is est, ut ex sequentibus patet, & quidem usus invenerit, ut hæc vox non nisi in vitio poni cœperit, testante SVICERO (d).

(a) In Pref. Lib. de Heres. ad QVD. (b) Vol. XII. p. 544. & 545. (c) lib. 5. cap. II. de rep. Hebr. conf. Beccman. loc. cit. (d) Ibess. Eccles. pag. 120.

§. III.

IN sacris literis occurrit quidem vocabulum hæreios I. in sensu indifferenti vel bono, Act. XXVI. 5. C. XXVIII. 22. sæpius tamen vitio vertitur & significat 2:o simpliciter sectas in religione errantes Act. XXIV. 5. & 14. 1. Cor XI. 19. 3:o Fallorum Doctorum, Dominum, qui ipsos mercatus est, abnegantium doctrinam, 2. Petr. II. 1. 4:o Peculiarem & a reliquis carnis operibus distinctam averulationis & separacionis speciem, Gal. V. 20. 5:o Stolidas que-

stiones, genealogias & disputationes legales, dum in illis nervus Christianismi ponitur. Tit. III. 10. Quamvis neque negandum sit, Apostolum hic simul respectum habuisse ad Iov m̄cōv λόγον, de quo in superioribus egerat. Omnes autem has acceptiones parum inter se discrepare, facile conciliari posse & eodem tandem collimare, facile est demonstratu.

In Act. XXVI. 5. Pharisaeorum secta, que sibi profecto quam maxime orthodoxa videbatur, a PAULO Apostolo, & ipsis quinque Pharisaeo, Hærelis dicitur bonus, vel salem indifferentem senum: Norunt me, secundum exquisitissimam hæresin nostri religiosi cultus vixisse Pharisæum veterem BEZAM. (a) Act. XXVIII. v. 22. prorsus similis viaetetur esse vocis significatio, licet ad Christianismum apparetur. Act. XXIV. 5. accusat PAULUM TERTULLUS Rhetor tanquam θεωρέατην της τοῦ Ναζωραῖου ἀπόστολος; & fatetur Apostolus versu 14. quod colat Deum secundum viam illam, quam Iudei Hæresin vocant. In Bibliis TREMELLANIS annotatur quidem ad hunc locum, hæresin i. sectam hic occurrere in bonam partem; (b) minus tamen, ut mihi videtur, ex rei veritate; Priori enim loco v. 5. TERTULLUS accusator utique in malam partem adhibet, ut crimen indigitet cuius reum peragere PAULLUM solebat; posteriori vero PAULUS ad accusationem respondens fatetur Christianismum, unicam licet veram vitam viam, ex hypothesi Iudorum hæresin vocat; Quantum igitur perspicere possum, omnino hæresis hic, ex intentione loquentium significat sectam in religione errantem.

Cum vero simul PAULUS, ut pestilens homo, tumultus
& seditionis insimuletur, obiter notandum duxi, haec via
ad conceptum heresos non pertinere, cum PAULUS contra
religias accusationes excipiat, quod probari nequeant, v. 13.
& tamen se heresin ex hypothesi scilicet accusantium, sequi
non neget. Patet quoque non levem sed omnino fundamenta-
lem ab orthodoxia Iudaica dissensum hia locis indigitari. I-
me ex mente Judeorum summa etiam apud apostolos & pri-
mos Christianos fuit pertinacia & malitia. Mox igitur
hinc primum est concludere, quam significationem heresis in
ore Apostolorum veritatis celestis hostes redarguentium, ob-
tinebit; applicatione enim tantum mutata, eandem notionem
sine dubio vocabulum resinere debebit.

In loco autem PAULINO 1. Cor. XI: 19. majorem difficulta-
tem creant diverse interpretationes. Cel. BUDDELLUS (c) hoc
dictum non tam de doctrine diversitate, quam de schismati-
bus & contentionibus intelligi debere putat, fultus autoritate
GROTHI & CHRYSOSTOMI, THEODOREII, THEOPHILACTI
PHOTII aliorumq., quorum interpretationes videre licet apud
SVICERUM (d). Ipse tamen BLIDDELLUS paulo post hoc eodem dicto
utitur ad demonstrandum quod Hereticus foreat errore, qui fun-
damentum fidei directe aut indirecte, evertit, cum, sci-
licet, per hereses i. sonici manifestentur. (e) Dapro-
pter distinctio inter hereses circa dogmata & circa Schis-
mata, a CHRYSOSTOMO mutuata, haud magnum ad his-
pus dicti ex locationem usum allatura videtur. Adcurate CA-
LOVUS: gravius quid Schismate esse heresin Apo-
stolus particulâ nō, qvæ hic intensiva est, innuit, -
... nimis, facile se credere ait Apostolus quod
inter ipsos Schismata sint vel contentiones de rebus
non

9

non magni momenti, cum etiam de ipsis articulis
fidei contentiones vel haereses inter ipsos esse oport-
teat. (f) Quod ipsum dei de necessitate non absoluta sed by-
pothetica intelligendum esse e patribus Gracis pulchre illustrat
SVICERUS. (g) **CHP.** tamen **THOMASIUS** ex hoc loco **PALL-**
LINO probare conatur Schisma & haeresin, stylo Biblio-
co esse synonyma (h); deinde, integrum contextum ostendere
dicit nullum esse de dissensione aliqua circa controversias
fidei sermonem; sed ista Schismata & Haereses esse mores pra-
vios & segregationem facientes in usurpatione cœne (i). Re. p.
2. Crassa est eritio principiis quod ex hoc loco probare re-
lit Haeresin & Schisma esse synonyma; id enim inter Chris-
tianum & Orthodoxum debet esse in questione. 2.
qualia fuerint Corintiorum Schismata docet epistola ejusdem
cap. 1. 12. 3. Observari etiam meretur, quod apostolus ha-
reteres, non vero schismata ratiō do iūcū opponat. 4. Integer
contextus monstrat PAULLUM increpare Corintios ob inde-
centes & pravos in conventibus mores; scilicet primo, quod
viri velut capitibns, fāmine vero reiectis orarent; 2. quod
in pejus convenirent & dissidia locum facieant; quam
quidem epistolam sacerdotio exordio inchoat; atque ex hu-
ius ob dissidia redargutionis occasione, generalem tradit de
fatis Ecclesie hoc in puncō canonem; qua metropolis alias
apostolo non infreqvens est. Et tandem tertio loco redarguit
eosdem, quod profana pocula permiscerent epu'ō sacro cœne
Dominice. (k) Ministris adhuc sunt momenti que **GOTHOFR.**
ADNOLDUS urget, (l) haeresin hic non significare
errores intellectus, cum opponatur Sanctorum
probatae fidei; quam vero monstrosa sit b. c. conseq'entia
& facile, ut me taceante perspiciet B. L. & antea satis su-
perque

perque demonstravit celeb. FECHTINUS (m). Audiamus PETRUM I.
 Ep. II. 1. Εγένοντο δε καὶ Φευδονεοφίλοις ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ
 ἡ μητρὸς οὐσίαις Φευδοδιδασκαλοῖς, οἵνες παρεισῆρσαν αἰε-
 στεις ἀπωλεῖας, καὶ τὸν αἰρεθεῖντα αὐτὸς δεκάτην αἴρειν-
 ναι, εἰποῦσες ἑαυτοῖς ταχινὴν ἀπωλεῖαν. Qui unque a pre-
 judicis liber huc audiret verba, mox judicaret apostolum be-
 rescos turpitudinem ab effectibus existentiis describere voluisse;
 nec ullum videret vestigium, unde concludere posset hunc Sa-
 cratum Scriptorem hic loci a consueta heresēos notione recessis-
 se; imprimitis animo se um perpendens quantum prava volun-
 tas ad heresim conferat. Et quanta vicissim in voluntatem
 sit vis erroris. Nihilominus adducit hunc locum ARNOLDUS
 (n) eum in finem, ut probet omnem heresin sensu Scripture
 Sacre in malitia voluntatis consistere. Ergo doctrina non
 proprie ad intellectum pertinebit? Ergo impie de Deo sentire
 non est abnegare Dominum? Etenim si ignorantia dam-
 nat Job. XVII: 3. quid dicendum de errore? confer Job.
 VIII: 24. Imo quilibet heresis est heresis ἀπωλεῖας, ver-
 setur in materia sive ad intellectum sive ad volunta-
 tem pertinente; idque ex litera hujus ipsius loci
 probatur (o). Huic dicto simile est Jud. x. 4. quod iti-
 dīm ARNOLDUS urget; Et cum utrobius heresis describa-
 tur vocabulū, que proprie falsum mentis conceptum cum pra-
 xi impia conjunctum significant, haud difficulter demonstra-
 ri poterit, hereseos notionem. que hic obtinet, cum prioribus
 convenire (p). Locus adductus ex epistola ad Galatas cap.
 V. 20 talis est, ut necessario e parallelis explicationem petere
 debet. Quod autem non tam absurdum sit heresim inter
 opera carnis Et media crimina recenseri, ac quidem putat
 THOMASIUS (q), monstrant ejusdem causa & adjuncta, per-

9

ānde ac ipsius erroris natura; caro enim non sola voluntatis est corruptio, sed solum peccati corpus; confer Epistola ad Corinthus 18. Operae quae est pretium FECHIUM consulere super hac re cum ARNOLDO disputantem. (r) Quamquam, inquit, in hoc loco qua cum primis in re heresis consistat non exprimatur, ipsa tamen similius vocum operis, si hoc, quoniam, iudicetis, dixotur, ceteris, coacervatio innuit peculiarem aversationis & separationis, qualem omnes illae voces dementant, speciem necessario exaudiendam esse. Quia vero commodior intelligi potest, quam ea ipsa, que in universis locis & ceteris, vix uno excepto, designatur, qua nimirum ob diversas intellectus doctrinas separatio instituitur? Nec obest, quod de voluntatis simul riotum, utpote mentis alienationem & proximi aliter sentientis odium involvat; id enim solummodo queritur, quid ut illa ex perpetuo suo usu immediate insinuet? Nam cetera vocabula aversationem odiumque in voluntate prius quam intellectu involvere, a nomine dubitari potest. Ecce. In Epist. ad TITUM, cap. III. v. 10. dicit PAILLUS: Αἰγαλίον ἀνθρώπῳ υστὴ μιαρή καὶ δευτέρη γενιας πηγὴ. Id est illi εἰσερχομένῳ τοις ἄλλοις καὶ αὐαργεῖ ὡς αἰγαλακτικός. Persu proxime precedentem 9. jusserrat PAILLIS cobibene μωρὸς Σητος καὶ γενελογίας, καὶ εἶται, καὶ μάκας μηδὲ tanquam res inutiles & vanas; deinde mox subjungit præsens monitum de homine heretico deritando. Videtur ergo apostolus hic hominem in questionibus solidis contentiosum hæreticum vocare seu ad hæreles pronum. Sed discutiamus connexionem totius capituli: Scopus apostoli est, ut monstraret obedientiam magistratui ethnico esse prestandam, eo arguento, quod ipsi Christiani antea amenches, rebellies & errantes fuerint v. 3. justificationis

vero beneficium omnino gratuitum sit v. 5; iustificatos autem
 deceat bene agendo preire v. 8. Et hec vocat bona & utilia
 hominibus ac certum sermonem quens opponit
 vanis contentionibus v. 9. Et questionibus &c. que va-
 na & inutilia pronunciat; præterea versus sequentia u. in-
 nuitur hereticum hominem, de quo sermo est, perversum
 esse, peccantem & auctam negligens; aut igitur hic hereti-
 cus eo pacto vanis contentionibus studebit, ut in illis ner-
 dum Christianismi ponat, aut, quod haud est vero dissimile,
 simul innuentur majores errores. quibus exortatur omnes
 θόραος in prioribus inculcatus de justificatione ex gratia;
 ad pietatem ducente; adeo ut hereticum PAULUS declareret
 Et devitandum esse doceat illum, qui hunc certum & utilem
 sermonem ad pietatem & placidam magistratus obedientiam
 ducentem non tenuerit, sed potius contentioso fuerit animo. Co-
 natur quidem THOMASIVS (5) hoc etiam dictum juxta ana-
 logiam fidei sua explicare, cum audacia non sit error intel-
 lectus, sed actus voluntatis; quasi vero errare & peccare
 contradictione essenti? mox autem explicationi huic diffidens, ur-
 get dubium esse, an continuet apostolus his verbis monitum
 precedens de omittendis stultis questionibus, an vero ibi no-
 nūm caput inchoetur. Demus inchoari; tanto peior erit
 causa THOMASI; ne vola enim apparet rationis cur hic
 vocabulum a propria & usitata significatione detorqueretur.
 Posita vero illa continuatione verba in haereticos retorquet.
 Non quidem negamus crimen haereticorum existere & versum
 9. ad id applicari posse; scilicet, non quod ab indifferentistis i-
 sa dicitur, qui omnium intellectus in divinis errorum re-
 dargitionem odioso hoc nomine inficere student, sed quod
 ipsa tale est, quale hic ab apostolo describitur; quando
 differen-

dissentium circa res minoris momenti, adiaphora & articulos non fundamentales, contentioso animo ducti & superbi homines, ut iavidiam & perniciem a se dissentientibus concilient, pro fundamentalibus erroribus & heresis existentiis declarant. Non enim sequitur omnes, qui seipso orthodoxos dicunt & alios ut hereticos traducunt ac persequuntur, hereticos esse non posse; quod Arianorum, NESTORII aliorumque exempla abunde comprobant.

(a) conf. Erasmi notas in b. l. oper. T. VI. p. 532. (b) nota m. (c) Theol. Mor. P. I. c. 1 S. 11. §. XXXI. p. 59. (d) loco citato. p. 123. (e) loc. cit. §. XXXIII. (f) Bibl. illustr. ad h. l. (g) loc. proxime citato. (h) Dissert. an heres sit crimen pag. 23. (i) ibid. p. 24. (k) conf. ea que inferius dicturi sumus. (l) in der Kirchen und Recher Historie sec. 1. cap. 3. (m) Scrutin. profligat. Heretificat. §. XXX. p. 57. (n) loc. cit. (o) Dr. Lechitis scrut. prof. heretif. p. 61. (p) ibidem. p. 72 seq. (g) loc. cit. p. 23. (r) loc. cit. p. 31. sq. 54. sq. & p. 55. (s) loc. cit. pag. 24.

¶. IV.

Ubiqve ergo quando in scriptura Sacra vocabulum heresios occurrit primariò indigitat errorem intellectus; ita 1:o Sectis Iudeorum tribuitur, Act. V; 17. XV; 5. XXVI; 5. Licet enim haec lectio quoad mores vitaque instituta etiam discrepaverint, præcipue tamen inter eas contentiones & dissidia circa dogmata fuerunt Act. XXIII. 6. 10. Matth. XXII. 23. 2:o Christianis a Judæis impugnatur heres, cuius scilicet primarium crimen

consistebat in doctrina de Christo; Act. XXIV: 5. 14. XXVIII: 22. 3:0 In reliquis Sæ. Sæ. locis, ubi adlibetur hoc vocabulum, manifeste errores intellectus innuuntur, licet cum prava voluntate & impiis moribus juncti describantur, utpote I. Cor. XI: 19. 2. Pet. II: 1. 2. Tit. III: 10. nec excludit eodem Gal. V: 20. conferantur dicta Jud. v. 19. Rom. XVI: 17. Gal. 1. 8. 9. &c.

Omnens morit lapidem GOTH. ARNOLDUS (a) ut probet hereseos vocabulum in S. literis nunquam intellectus errorem, sed voluntatis impietatem denotare; quo autem jure id f. est monstrare ipsa Scriptura Se loca hic citata, ad §. autem III breviter explicata. Nihil igitur nunc addo, preterim, cum otium mihi fecerit Celeberr. FECHTIUS, qui solidissime omnia ARNOLDI argumenta refutavit (b). Eandem tibiam infiat CHR. THOMASIUS, qui in mordacissimo scripto anno 1627 evulgato, cui titulus: Problema juridicum, an hæresis sit crimen? omni risu evincere conatur Hæresin & Schisma in S. literis esse synonyma, ac vitia voluntatis, mores pravos & segregationem facientes significare. (c) Et tantum quidem roboris in hisce suis argumentis ponit, ut, cum multa adversus notionem hereseos orthodoxam disputasset, tandem nihil minus fateatur rem omnem redire ad significacionem vocis in S. a. Sacra, quippe sine qua in ipsa quæstionis ventilatione vix quidquam solidi aut perspicui expectari poterit (d). Nam infelix vero ejus fuerit ad Scripturans provocatio e §. III. satis patere opinor, ubi etiam ad fin.

ad singula loca THOMASIANAM sententiam breviter perfrinxi. Suum autem a THOMASIO dissensum mox testatus est JOACH. JUST. BREITHAUPT, evulgatis eodem anno observationibus Theologis de hæresi juxta S:æ. Scripturæ sensum, quas quidem mihi videre non contigit. Deinde brevi etiam censura perfrinxerunt THOMASIANUM hoc Scriptum. auctores relationum innoc. dcr unschuldigen nachrichten (e) Notamus ad huc breviter: 1. Nullam esse rationem, cur a vulgari & recepta notione hæreses Sp. S: tum in quibusdam scripture locis recedere credamus. 2. Schismata ipsa sepius non ob mores pravos, sed propter diversa dogmata accident. 3. Falso supponit THOMASIUS, quod fundamentum discursus est, orthodoxos vitia voluntatis ab heresi penitus excludere. 4. in explicatione dictorum avide arripit ea, que perversos mores heresim concomitantes innuunt; que autem errores ipsos indigitant tacite- preternotat. 5. Frustra quoque versionem LUTHERI in partes vocat, quod Schismata Spaltung, Heresim vero rotten Germanice, vocibus fere idem significantibus, reddiderit; ita enim ipse LUTHERUS versionem suam. i. Cor. XI; 19. quam citat THOMASIUS, explicat: rotten nennet hier S. Paulus nicht die uneinigkeit / so entsteht im häuslichen oder gemeinen Land- Regiment / umb leiblicher und weltlicher Sachen willen; sondern die sich in der Christenheit umb die Lehre des glaubens und der worte willen erheben. (f)

(a) in der abbildung. Histor. Eccles. &c. passim. (b) in scrutin. prostig. Heretif. (c) p. 23. 24. (d) loc. cit. p. 21. (e) a: o 1702 p. 119. sq. (f) Tom. VI. Altonb. p. 863.

HÆRETI^ICI nomen, quatenus scilicet, Hæretis in vitio ponitur & oppositum est orthodoxæ, apud Scriptores Ecclesiasticos sumitur interdum latisime, & eos etiam, qui ne nomine quidem Christiani sunt, comprehendit; nonnunquam late, ubi intra Ecclesiam quidem subsistit, sed tamen ad Schismaticos quoque extenditur; sapientissime stricte, quæ significatio sola hujus est loci.

Scriptores antiqui interdum nomen heretici etiam ad Iudeos, PAGANOS & Apostatas extendunt, observante BUDDEO (a). Plura in eam rem legi possunt apud SPICERUM (b). Unicum nos tantum THEODORI BALSAMONIS adducamus locum: In duo, inquit, genera heretici dividuntur; in eos, qui nostrum quidem recipiunt ministerium & divinam concessionem, in quibusdam vero errant, quos etiam ac edentes ungimus; & in eos, qui illud prorsus non recipiunt & infideles sunt, Iudeos nimirum & paganos, quos etiam baptizamus. (c) Quam nos hic latam, illam SPICERUS impropriam vocat significationem, & e THEODORI SIVDITÆ epistola ad NAVCRATIUM atq[ue] concil. Constantin. Can VI. probat. (d) In latiori quoque & propemodum raro sensu legitur vocabulum hoc apud ZONARAM (e), PHOTIUM (f), HIERONTIUM (g), AUGUSTINUM (h) &c. LAMBERTUS autem DANÆUS latam heresios acceptiōnem ijsq[ue] usitata & propria habere videtur, quando scribit: Propriam & usitatam heresios significationem restrinxamus, dicamusque, quum tam odiose heresis nomen a nobis

19

bitur damnatur, ut hic & vulgo solet, quum heretici male
volent & audiunt, heresin pro ea solum perversa falsaque
animi sententia sumi, per quam aliquid contra ipsam fidei
Christianae doctrinam & contra universales illos articulos
(seu fundamentales, de quibus in precedentibus egit) &
creditur & defenditur (i).

(a) Theol. Moral p. 61. (b) Theaur. Eccl. 124. (c)
ad Canon. XIV. Concil. Chalced. p. 340. (d) loco proxime
citato. (e) ad Canon. VI. Const. p. 75. & ad Canon.
XXXIII. Laod. p. 531. (f) ap. Budd. l. c. (g) in Epist. ad
Gal. cap. V. (h) Lib. 2. ad Crescent. (i) in prolegom. ad Aug. Libe
de Hares. cap. 3.

§ VI.

ROMANO-CATHOLICI multa de notio-
ne hæreses commentati sunt, qvæ tamen
parum ad reni nostram faciunt; ut enim ortho-
doxiā non ex præscripto divinorum oraculorum
metiuntur, sed in explicationibus eorundem, do-
gmatibus & credendi formulis secundum ratio-
nem status curiæ Romanæ stabilitis ponunt; ita
ejus oppositum hæresin ex eadem hypothesi ex-
plicant.

Adcurate & prolixè sententiam Pontificiorum exposuit in Ju-
re Protestantium Ecclesiastico & capite de Hereticis (a) Ce-
leb. BOEHMERVS; nos paucissima tantum attingemus: Ex
mente Juris Romani Hæretici sunt, qvì vel levī ar-
gumento a judicio Catholicæ religionis & tramite
detecti fuerint deviare (b); Judicium autem Catholicæ
religionis & trames dicitur orthodoxia per patres Ecclesia
certis

certis formulis determinata & per modum legis prescripta in Ecclesia dominante (c). Olim enim orthodoxya a patriarchis & Episcopis precipuis dependebat, ut secundum JUSSUNIANUM heretici essent, qui ab illis se divellerent (d). Posteaquam vero principatum occupaverat Episcopus Romanus, omnis orthodoxya ad decisiones papales ex cathedra factis devoluta est, quod hanc obscure docet GARNIERI (e). Hinc in Jure Canonico & pontificum bullis primarius est fidei articulus, quod Ecclesia Romana fundamentum sit & forma Ecclesiarum & primatum teneat omnium, ad quam tam summa Episcoporum negotia & judicia atque querelae, quam & majores Ecclesiarum quæstiones quasi ad caput semper reterendæ sunt, ut habent decreta VIGILII (f). Hereticus ergo est, qui decretalibus epistolis contradicit, aut eas non recipit, quod ex HO-STIENSI demonstrat JOANNES de BELNA (g). BOEHMERUS proinde definit heresim sensu pontificio, quod sit disensus constans & inflexibilis Christiani baptizati a fide formularia Ecclesie Romane, vel antea vel post demum determinata (h). Idem in sequentibus (i) sollicite explicat quinque illas qualitates erroris, quas requirunt scriptores Catholici, ut heresis dici queat. Harum 1: a. est, ut sit error in intellectu; qui tamen ad dissensum a religione Romana redit; determinatur enim secundum disserimen veri & falsi, quod ponit cathedra Romana decisio. Ita quidem juxta Canonistas sola cogitatione crimen heretico committitur atque perficitur, suppicio etiam capitali expiandum. Theologi autem, paulo mitiores, heresim hanc internam & mentalem, licet veram & perfectam judicent, a posse tamen existent, narrante DANDINO diverse sententie patrono (k).

zido requirunt, ut sit error voluntarius; quomodo is
qui serio errat, voluntarie errare dici possit, jam non dispu-
te; ob'ero tantum, quod error voluntarius Romano sensu
nihil aliud significet, quam ut sciat errans opinionem suam
a Pontifice esse damnatam. Vi autem hujus requisiti ab her-
esi formaliter absolvuntur (*a*) ignorantes, qui nesciunt opini-
onem suam esse contra decretum Ecclesie. (*b*) simplices,
b. e. qui credunt quidquid Ecclesia credit, & errorem am-
plectuntur quia credunt ecclesiam sic credere addunt quidam
(*c*) Hæretica verba sine prava intentione proferentes;
quam parum autem hec miseris denuntiatis ro sint, mon-
strant libri de suspectis, & alia Inquisitorum scripta,
imprimis vero ipsa historia inquisitionis. *z:um* requisitum est,
ut sit error contra fidem catholicam; ubi tota iterum
res redit ad infallibilitatem Pontificis. Quicunque enim de-
cisionibus ejus fidem non adhibuerit, hæreticus judicatur,
licet scripturam S. a suis habeat partibus. 4. Pertinacia
in errore; pertinaces autem dicuntur, qui ad episcopi vel
inquisitoris admonitionem non resplicant, *b. e.* qui pre-
judicio auctoritatis resistunt. 5. Debet etiam errans esse
baptizatus, cum ecclesia judicium in neminem ex-
erceat, qui non prius in ipsam per januam baptis-
mi fuerit ingressus (*d*). An vero coactus, vel extra Ec-
clesiam Romanam baptizatus fuerit, non refert, ut e DAN-
DINO & ROJAS probat BOEHMERUS (*e*).

(*a*) Quod extat Tom. IV. a p. 813. ad 1073. (*b*) lib.
2. §. 3. de Heret. (*c*) Boehm. I. c. p. 820. (*d*) conf.
Boehm. I. e. (*e*) ap. eundem p. 833. (*f*) I. c. p. 821. (*g*)
p. Baluzium Tom. I. Misc. p. 211. sq. (*h*) loc. cit p 824.
(*i*) a pag. 824. ad 837. (*k*) De suspectis de hæreti prael. 19.

n. 2. (l) *Can. Concil. Trid. sess. XIV. de penit. cap. vi.*
p. 147. (m) *loc. cit.*

§. VII.

Uterius, cum in diversis statibus diversæ religio-
nes publica auctoritate receptæ sint, videmus
heresin in sensu civili, quatenus ad hos diversos ita-
tus & religiones in illis receptas generatim ad-
plicatur, definiri per dissensum a religione domi-
nante, quæ eo casu orthodoxyia qvoq; dicitur. Sed
neque hæc significatio ad nostrum pertinet sco-
pum.

Indigitanda tamen fuit, ut omnem evitaremus ambiguitu-
tem. Apud Ictos modernos haud infrequens est; Hanc autem
heresos definitionem, primus, quantum mihi constat, tradidit CHR. THOMASILIS (a); adoptavit eandem BOETHME-
RIUS, ea tamen cum cautione, ut non, exemplo THOMASII,
simul Theologicam notionem impugnaret, sed potius Lectionem
ad libellum D. BREITHAVPTI de heresi in sensu Sæ Sæ
remitteret (b). Sponte autem patet hic esse questionem facti,
& in hoc sensu idem dogma pro temporis & loci ratione etc.
vel orthodoxum vel etiam hereticum dici posse.

(a) in dissert. de jure Princip. circa Heret. p. 12. §. 35.
& 36. (b) loc. cit. 817.

§. VIII.

IN sensu autem lano Theologico, cum non
sit nisi unica orthodoxyia, forma sanorum
verborum in sacris literis tradita, nec nisi quod
eidem

eidem repugnat verus est error; qui, si articulos fundamentales ferit, seu fundamentum fidei & salutis directe vel indirecte evertit, *hæresis*, stricte accepta voce, dicitur.

Observeamus 1. in omniⁿ questione de errore, cum unus pro vero aut habet aut dicit se habere id, quod alter fa^{ls}um esse vel credit vel credere simulat, lis a competenti judice dirimenda est. Pontificis mox ad Papam & Patres provocant, cum Scriptura S. perspicuitatem impugnant. Nos vero solam scripturam S. judicem esse defendimus. Insignis enim est calumnia I^HO^MA^SH^I, dum Lutheranos cum Symbolis suis papizare, eaque fidei formulariæ Romanæ Ecclesiæ apprime respondere contendunt; Eos, non script. S. sed re ipsa explicationes suas in libris Symbolicis contentas judices controversiarum Theologicarum constituere &c. Imo, ubiunque oblata fuerit occasio bac symbola nostra insectatur & sa^lse deridet (a). Sed notandum: 1. Quid necessarium fuit a tyraunide Romana recendentibus confessionem fidei edere. 2. Licitum utique Christianis est ejus modi symbolis se in unitate fidei confirmare; quod quidem 3. nostrates faciunt omni imperio in conscientias remoto, nec suas confessiones aliis dissentientibus obtrudere conantur. 4. valent igitur jure optimo inter fidei & confessionis socios; non vero 5. aduersus alias religiones inde argumenta petimus, sed semper provocamus ad ipsum fundamentum Scripturam scilicet Sacram; quam tam claris verbis conceptam defendimus, ut, saltem in fundamentalibus, nullum de vero sensu possit remanere dubium, modo debita diligentia candore animi adhibitus fuerit.

2. Triplicem esse errorem s. tria ejusdem genera afferit ex AVGUSTINO DANÆUS (b): 1. Quando preter mentem ejus & quo aliquid accipimus id quod falsum est pro vero ducitur. 2. quando id quod falsum est putatur verum, licet opinio nostra cum mente docentis congruat. 3. Quum ex alieno scripto aliquid tanquam verum deducitur, qvod tamen scripti auctor non sensit. Et primo erroris genere esse heresim & falsa Scriptura S. interpretatione niti docet.

3. Quid sit articulus fidei fundamentalis, pars seilicet doctrina Christianæ ita necessariam cum fundamento fidei & salutis habens connexionem, ut eo salvo ignorari vel saltē negari non possit, nemini puto esse ignotum; conferri tamen meretur adcuratissimus in hac materia B. JOH. MULSÆUS (c).

(a) in *Dissert. de Crimine heresiorum & alibi passim.* (b). loco citato. (c) *Introd. in Theologiam* a p. 62. ad 183.

§. IX.

QUando autem heresis consistere dicitur in erroribus circa fidei articulos, regulæ vitæ Christianæ in S. literis traditæ non ideo excluduntur, nec articulus fidei propositioni practicæ opponitur; omni enim caret dubio errores fundamentales in iis, qvæ praxin concernunt locum quoque habere posse.

Hac vero assertione neutiquam cum D. JO. HENR. MAJO facimus, qui in dissertatione de heresi practica anno 1710. edita censuit errores vitæ a praxi genuina fidei recedentes etiam heresios nomine taxari debere; id enim periculose & quivocationi locum ficeret, cui in superioribus pro virili c. n.

tradiximus; hoc est quod optant Indifferentistæ, ut impie-
 tam, non autem erroneum de rebus divinis sensum, signia-
 ficit hæresis. Ob hanc igitur disputationem male habitus est
M A J U S primo ab Anonymo, qui in Dissert. in qua quid
 rei sic hæresis practica edisceritur, ei se opposuit, & re-
 ste notavit insolitam esse notionem heretos, qva etiam ad
 praxim Christianismi extendatur. Deinde **W E R N S D O R F I U S**
 etiam in cautelis circa id, qvod in religione practicū
 dicitur, & **J A N U S** in prefatione commentationis de Ni-
 colaitis ex hæreticorum catalogo expungendis differen-
 sum suum a **M A J O** testati sunt. Quem rursum **S I G V A R T U S**
 & Pseudonymi quidam defendere conati sunt. Inter defens-
 ores autem **M I F I** editor dissertationis **P L A F F L A N ē** de cri-
 mine hæreticæ, melius res ita explicat, ut sub nomine
 hæreteros practicæ non flagitia ipsa, sed errores in vita
 regulis & præpositionibus practicis, unde virtus profluit,
 comprehendantur (a). Apud **J A C O B U M S A U R I N U M** quoque
 memini me quondam legisse volum, quo optat ut anathema-
 ta contra errores in Theologia morali sancirentur, eundem in
 modum ac olim in Conciliis contra errores in articulis fidei
 factum est (b); sed ille, concionatoria libertate utens, re-
 spectum habuisse videtur ad errores circa praxim Christianismi
 communes occulitos; nimirum, quicunque mentis naturam,
 intellectus & voluntatis harmoniam ac mutuam influentiam
 perspexerit, haud difficulter intelliges, quod homo, qui sibi
 falsum vivendi sistema ad menem veteris Adami formavit,
 in dogmatibus vel fidei vel Christianæ præceos non pos-
 sit esse sincerus, qvis ad palliandos vite errores, silens
 occulit & nesciens, falsas veritati affingat glossas & expli-
 cationes, licet ore loquatur orthodoxo. Hi tamen errores sub
 bare

hereticos nomine nunquam venire possunt, cum in occulto latent, nec unquam confessione formaliter efferantur; imo neque dogmata constituant confirmata (c). Licet non negemus eosdem occasionem & stimulum hereticos prebere, imo & sepe in heresim formalem degenerare posse. Sed ut tandem ad nostram thesin veniamus; adstruximus errores in propositionibus practicis etiam hereles constituere posse. Theologia, scilicet, est scientia practica, quippe que nos docet viam ad DEUM per Dominum nostrum IESUM CHRISTUM. Partes huius doctrinae articuli fidei dicuntur quorum omnes necessariam cum ipsa praxi habent connexionem, alii licet directe alii indirecte magis ad illam influant; imo singulis ad ipsam praxin nos informant; nonnullos autem propositiones practicæ etiam ingrediuntur, utpote eos, e. g.; qui actus gratiae ac vita spiritualis initia & incrementa tradunt. Id quod imprimis contra ARNOLDUM & THOMASIUM notari debet, qui Theologiam & articulos fidei more speculatoris nobis affingunt. Ita quoque e. g. Propositio Theoretica est: Deum esse omnipotentem, omnipotentem etc practica autem: Deum esse colendum. Error tam in una, quam in altera cum salutis dispendio conjunctus est. Similiter a via salutis longissime aberrat, quicunque negaverit penitentiam esse faciendam, adverlus carnem & mundum esse pugnandum etc. Isto plurima, que in ipsis modernis Fanaticis damnamus, ipsam praxin Christianismi concernunt, v. g. opinio irreprehensibilitatis, reiectio & contemnitus mediorum salutis, luminis enthusiastici expectatio etc. ut vel inde discere potuissent ARNOLDUS & THOMASIUS quod errores in practicis propositionibus non excusemus. Fatur quidem

bet ipsa per se satis plana esse, & cum heresis per errorem
in illis, que fundamento fidei & salutis contraria sunt, descri-
bitur, prona inde consequentia fluere; Postquam vero calu-
minis suas publicarunt Indifferentes, consultum tamen judi-
carunt Theologi quidam expressam praeceos mentionem in ipsa
definitione heresies facere; Hinc FECHTLUS; Hæresis est
doctrina s. conceptus intellectus humani revelato
Dei verbo in iis, qvæ ad procurandam hominis sa-
lutem a Deo manifestata sunt, adversus, praxim ideo
veri Christianismi impediens & ad dissolvendam
membrorum Ecclesiæ unionem tendens (a). & nu-
perrime alius: Hæresis denotat aberrationem a vera
cœlesti doctrina, qvæ vel directe vel indirecte con-
velliit fidei fundamentum morumqve aliquod do-
gma &c.

(a) p. 471. conf. Wach. Einl. in die religions Streit-
tigk. der Ew. Luth. Kirch. Tom. I pag. 93. sq. (b) Ser-
mon sur 1. Cor. IX: 7. (c) conf. V. II. (d) Scrut. prof. Heret. §. XII. p. 30 (e) Job. Sparschbuch in diff. de moderam-
ne circa cōvēcēndos hæreticos §. V. p. 7.

§. X.

EX hac tenus dictis fluit hereticum esse, qui,
professione Christianus, dogmata fovet fun-
damento fidei & salutis noxia, sive propositiones
veritatis ecclæstis theoreticas, sive practicas te-
riant.

In citata nobis antea dissertatione an hæresis sit cri-
men, proponit THOMASII definitionem hærelos ortho-
doxos, quod sit pertinax error in fundamento fidei
ejus

ejus, qui est aut fuit membrum Ecclesiæ; (a) quam
 in sequentibus ita destruere conatur, ut monstrosi heres in
 sensu Theologico esse ens rationis. Hic ergo quot verba, tot
 obscuritates aut dubia, aut falsitates subesse arguit. (b)
 Et primo tanquam transcendo obscuritatis vocabulum Ecclesiæ
 accusat, cum 1. sit lis de notis vera Ecclesia; 2. Templo
 Christianorum erdem nomine veniant, & 3. vera Ecclesia sit
 omnino invisibilis. Rf. 1. non hic est questio quinam cœtu
 externus sit vera Ecclesia, sed ad hereticum sufficit, ut sit
 professane Christianus; alias enim nostrates Pontificios &
 Calvinianos nunquam hereticos dicere possebant. Deinde lis
 de notis notas non destruit; a lite enim de re ad incertitudi-
 nem ipsius rei, non valet consequentia. 2. in penuria sane ra-
 tionum dubitandi allegatur homonymia Ecclesiæ, quod tem-
 plis etiam hoc nomen tribuatur; quis enim curiam a Magi-
 stratu, domum a cœtu distinguere nescit? Et inutilis profe-
 cto videretur questio, an hircus, qui auditorium Thomasi-
 num aliquando forte intraverit, inter studiosos juris sit nu-
 merandus? ad 3.m respondet CHRISTUS ipse in plurimis de
 regno cœlorum parabolis, & Apostoli in salutationibus
 e. g. 1. Cor. 1; 2. ut alia innumera Scripture loca prater-
 eam. Licet autem nullius sint momenti haec dubitatiuncula,
 & licet THOMASILS ipse illis diffidat, miser tamen ejus Or-
 thodoxus nullo se potest pacto expedire. Transit dubitator
 noster ad fundamentum fidei, quod orthodoxos quid sit
 pescire clamat. In fidem vero assertio non scripta eorum
 adducit, non dogmata refutat, sed res quasdam facti citat;
 summa argumentorum hoc reddit; inter Theologos quasdam
 disputatum est de articulis fundamentalibus & eorundem nu-
 mero, ergo nemo scit quodnam sit fundamentum fidei; bella
 sano

sane conclusio! quid autem dicet THOMASius de illis articulois quos omnes Augustanae confessionis occit unanimes agnoscent? sed sunt etiam omnibus tribus in Europa religiosis quidam communes. Nec magni admodum sunt nostratim hoc in puncto controversie; neque inter omnes Luthe ranos, sed inter paucos Doctores disceptatum est; ut igitur non fas est imputare THOMASI omnia que Icti unquam fecerunt, ita neque iustum totam Ecclesiam ob querundam altercationes arguere. Et in specie, quod ad FLACCIL: attingit, alia est quæstio, an a quibusdam affectibus & nimio zelo ductis pro re ipsa gravius accusatus sit? alia autem, an fuerit ejus error fundamentalis? Non enim unus alterve Theologus Ecclesiam constituit; nec Theologi, sed Scriptura s. controversiarum est index. Chiliasmum simplicem s. subtilem pro errore fundamentali declaratum esse ego quidem nescio; sed chiliastarum per eorumque recentiorum errores non illic sufficiere probe scio. S. THERESIAE scripta non legi; Quod TALLERUM autem & KEMPISIUM concernit, pii esse studuerunt, licet erroribus quibusdam pontificis adhuc temporis sui vitio, adhaeserint. Pro modulo sue cognitionis fidelitatem Deo prestiterunt; non pietas in solo residet intellectu. Sanctitatis quoque character vago sape & laxo sensu adhibetur. Quis autem gradum determinavit, quo pii fuerunt & sancti hi viri? Sunt que ignorari circa salutis dispendium, negari tamen non possunt. Nec, cum mitissime sentire fas sit, dubitaverim hos, meliora monitos, errores suos libenter deposituros fuisse. Omnia, que in August. Confessione occurrunt, pro fundamento aliis articulis Theologi non habent; nec eum in finem a piis confessoribus consignata est. Syncretistarum negligencia gratis

adducuntur; Ecclesia enim nostra illis nunquam favit; sed
 adhuc hodie pacem cum detimento cœlestis veritatis amplecti
 frenne abnuit. Quid vero nonnulli sūr larva zeli divini
 alii insultaverint, eosque injuria hereticos proclamaverint,
 quid. queso, ad negotium præsens? Non enim hæretifices,
 ut THOMASIANO ore loquar, vel hæretificationes fundamen-
 tum fidei incertum reddere valent, licet in applicatione pec-
 cent. Destruēto jam his argumentis fundamento fidei
 orthodoxo, aliud in ejus locum surrogat THOMASIUS (c),
 amorem Dei & proximi ac odium & contemnum
 sui ipsius. Que quidem non serio, sed profano quo labo-
 ravit jocandi studio scripsisse videtur. De ipsa propositione
 non disputabo, quam recte unum cum altero ē utrumque
 cum Scriptura S. cohæreat; observo tantum, THOMASIO i-
 pso in superioribus innuente, ds dogmatibus fundamenta-
 libus questionem esse perinde igitur sonat, ac si dicerem nor-
 man actionum civilium non in lege sed in actionibus secun-
 dum legem institutis querendam esse. Affectus amoris San-
 ctissimatus fundatum est actionum hominis Christiani; sed
 quodnam est fundatum amoris? vel hæc via tandem ad
 articulos fundamentales deveniemus. Ob hanc vero assertio-
 nem gravis THOMASIO oborta est controversia: anonymous
 enim quidam, qm MOERLIVM tunc temporis Philoso-
 phie Adjunctum Ha'ensem fuisse narrat HEINSIVS (d),
 in repetitione doctrinæ orthodoxæ de fundamento
 fidei, occasione cujusdam disputationis Halensis etc.
 fundatum fidei THOMASIANUM solide refutavit; Cui
 eodem anno, Sc. 1697, respondit THOMASIUS in program-
 mate quod m inaugurali, ROTHIUM Lipsiensem auctorem
 repetitionis existimans, eam ob causam novum pactus ad-
 persa-

versarium. Mox deinde prodiit contra idem programma Defensio Repetitionis orthodoxæ etc. Causam THOMASII postea egit Anonymus in Epistola amici ad THOMASIUM anno 1698. Cui auctor repetitionis iterum oposuit disquisitionem de fide, ejus natura, generatione, adjunctis atque fundamento, occasione epistolæ cuiusdam amici ad CHR THOMASIUM etc. Narrat quoque WALCHIUS (e) hanc Thomasi de fundamento fidei sententiam occasionem dedisse, ut 'indifferentismi reus ageretur' a D. PECHTIO in Historia & examine novæ Theologiæ indifferentisticæ (f), & D. WERNSDORFIO in commen-tatione de indifferentismo religionum (g). Præterea contra vocabulum fidei multa coacerbat audacissimus Ictus nosto; noto breviter: 1. Falso accusantur Theologi ac si fidem salvicam in solo intellectu collocarent; non enim intellectum sed mentem credere dicimus. 2. Contradiccio, qna inter versionem Germanicam Apologiæ Aug. Conf. & Latinam atque HUTTERUM queritur, vel licet a modum vel nulla est; quod enim uno loco die gewissheit / oder dass gewisse starcke vertrauen im herzen dicitur, id altero per alieniri promissi Dei. & apud HUTTERUM per convictionem conscientia exprimitur, & ubique significat applicationem individuali-lem seu fiducialem apprehensionem meriti Christi (h); quod quidem haud difficulter perspicere potuisse THOMASIUS, nisi verbis ludere maluisset. 3. Quod autem fiduciam ab amore derivet aque absurdum est, ac si differentiationem de criminis heresios THOMASII auctorem fuisse dicerem. 4. Sed fluunt hec plurima ex errore de voluntate ante intellectum emendando qm̄em sordit THOMASIUS, atq; etiam in hoc scripto inculcavit (i). Et autem refutando non immoraber, cum & ipsi naturæ mentis sit contrarius. Cadendum modo

modo in illa controversia, ne confundamus questiones diversissimas: an intellectus ante voluntatem emendetur? & an, illuminato intellectu, voluntatis emendatio semper & indubitate sequatur? De orthodoxia Iude proditoris nihil scio; unde autem THOMASIO constet cum orthodoxum ad inferos renisse, miror. 5. Falso supponitur credenda in praxin Christianismi non influere; immo vero quam maxime influunt, saltem art culi fundamentales. 6. Injuste accusantur THEOLOGI nostri, quod omnem heresin in opinionibus circa credenda ponant, ut antea audimus. Procedit ad pertinaciam, de qua in sequentibus nosterius. Consentio eam aequum apud seductos adesse posse ac apud seductores. Fateor sepe prejudicium auctoritatis pertinacie causam esse; Sed neminem unquam profiteri aliud, quam de quo in conscientia convictus est, nisi doloris metu, falsum est. Quatenus bona fide errare possit hereticus postea erit commodior dispiciendi locus; sed voluntatis perversuatorem ad errores generandos & confirmandos plurimum facere, quem non dicit vel propria experientia? De convictionis modis, quos citat, nihil attinet dicere. cum res tantum sint facti; de Ecclesie autem doctrina sit questione, cui nullo iure imputari possunt privata quorundam errata. Tandem erroris notionem aliter diligitur, (k) & hunc in modum ratiocinatur: Cum non detur de Deo conceptus positivus verus, nec datur ostensio erroris in conceptu positivo de ente infinito. Concordat haec assertio cum monstrosa & crassa Pneumatica THOMASIANA, quam quidem hac vice recensere non vacat. Monemus tantum distinguendum esse inter conceptum positivum & adaequatum; ita etiam conceptus nostri de corporibus ratione quidem ade-

adequati sunt; sed tamen positivi & veri; concipimus nimirum res pro modulo & situ nostro; nihilominus veritates cognoscimus & errores demonstramus. Sed deest, inquit THOMASII, judex erroris: Scripturam S. nos agnoscimus; sed ille Theologos, quod glossis & explicationes suas normam faciant & judicem ipsius scripture criminatur, cum Pontifici & Calviniani eque ac nos ad Scripturam provocent; Ergone nulla erit certitudo? Ergo non intelligibilis Scriptura S.? adeo ut nemo notitiam salutarem inde haurire posse? (1) Quid ni idem de Lege affirmat istus noster, quam in diversas partes ab advocatis allegari novimus? sed manet tamen sensus judici planus & applicatio exercitato facilis. Deinde analogiam fidei exagitat, quia, scilicet, adversariis etiam sua est analogia, quasi cum falsum sibi doctrinae systema quidam formaverint, concludendum esset veritatem non dari! SALVIANI locus egregius est; (m) sed nihil aliud probat, quam aliquos, qui pro hereticis haberi solent, bona fide errare; quod nemo nostrum negavit unquam. Imo recte credentes & propriis Servatoris discipuli hereticorum instar sepe persecutionem sustinent: Veniet tempus, cum quisquis vos interemerit putet se cultum praestare Deo. (a) Hu jam, que recensuimus argumentis inductus concludit THOMASII (o) Hæresin non posse concipi & ideo crimen non esse. Posse concipi evictum spero; quantum sit crimen in sequentibus hujus dissertationis partibus opportunior dabitur V. D. examinandi occasio.

(a) pag. 8. (b) pag. 9. (c) pag. 12. (d) Histor. Eccles. Tom. 2. p. 806. (e) lib. cit Tom. 2. p. 31. ad 32. (f) cap. 4. §. 7. p. 47. (g) pag. 81 (h) conf. Hutteri Comp. Theolog. Loc. XII. Qu. XII. & XV. apud Cundis, p. 758 703.

(i) p. 5

(1) p. 15. (k) p. 19. (l) conf. dicta ad §. 2. (m) pag. 20.
(n) Job. XVI: 2. (o) p. 21.

§. XI.

Sunt tamen persona in Ecclesiæ gremio constitutæ, quæ errores fundamentales fovent, sed ex usu loquendi hæreticis nihilominus non accententur, cum vel earum errores sint occulti, vel ipsæ in dogmatibus erroneis non confirmatae; accedit ergo ad notionem hæretici, ut erreret dogmate professo & confirmato.

Tres possunt commode constitui errantium in fide classes, quarum 1. Eos, qui extra Ecclesiam sunt, continent, atheos, qui nullum Deum; Paganos, qui falsos Deos, infideles, qui falsam revelationem, Judæos, qui imperfectam & Naturalistas, qui nullam agnoscunt. 2. eos, qui in Ecclesia constituti, Scripturam Sacram agnoscunt, sed in fundamentalibus errant, ut hæretici ac ex impiis & infirmis quidam. 3. eos, qui ob dissensum circa adiaphora & articulos non fundamentales se a communione Ecclesie separant, ut schismati. NB. Stylo autem biblio schismata et. jam sine dissensu circa dogmata existere possunt. Errare possunt in fundamentalibus impii & infirmi qua tales, sed in eo ab hæreticis distinguuntur, quod 1. impii, quando ita errant, errores suos vel ipsi nesciant, vel non profligateantur sed occultos fovent; (a) hæretici vero dogmate protesto veritati resistunt. 2. infirmi insuper informationem querant, vel saltem non respuant, qui sententiam suam quamvis falsam atque perversam nulla perti-

“naci animositate defendunt, præsertim quam non audacia
“sue presumptionis pepererunt, sed a seductis atque in errorem
“lapsis parentibus acceperunt, querunt autem cauta sol-
“licitudine veritatem, corrigi parati cum invene-
“rint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.
“auctore AUGUSTINO (b). Hæreticus vero in dogmate
confirmatus est.

(a) conf. que ad §. 9. in banc rem dicta sunt. (b) Ci-
tante Bæmtero J. Eccl. Prot. T. IV. p. 836.

§. XII.

PRæterea ad essentiam hæretici referri solet
pertinacia in erroribus, eorundem dissemina-
tio, & ob dissensum ab Ecclesia separatio;
quæ omnia a malitia voluntatis quidam eruditio-
rum derivant & ex proæfesi errare hæreticos
contendunt.

De pertinacia **FACUNDUS HERMIANENSIS** (a): scire
deberamus, quod hæreticum non faciat ignorantia,
quæ doctrinæ veritatis contumax non est, sed po-
tius obstinata defensio falsitatis. Et communis satis est
vox, hæreticos non esse dicendos, qui contumaces non sunt.
Disseminationem dogmatum & disseminatorum defensio-
nem ex mente veterum ad hæreticum ne effariam fuisse affir-
mat **BODDEVS** (b). Et licet pauci expressam ejusdem mentio-
nen in definitione faciant, subintelligitur tamen quæ do-
scandalo Ecclesiæ dato describitur hereticus, ut apud **STEV-
BERVM** (c). Imo necessarij supponitur quando schismatica
mens & doctrina hæretico tribuitur; qui character in so-
quoque literis fundamentum habet; ubi sepius ita describitur
bare-

hereticus, ut doctrina ejus ad dissidia & separationes tendere intelligatur. Hinc MINUS CELSUS SENENSIS dicit hereticum Ecclesiæ pacem & contentione dirimere, factiolum & sectarium, divisiones & scandala serentem, quam potest maximum numerum sibi adsciscere doctrinam suam lectantium &c. (d). Et Cel. FECHTILIS affirmat heresim esse doctrinam ad dissolvendam membrorum Ecclesiæ unionem tendentem. (e) QVENSTEDIUS ex BALDUINO docet, quod hereticus dissensiones & offendicula pariat (f). Quod ad voluntatis malitiam, cel. BUDDEUS hæreticorum nomine apud veteres eos demum venire docet, non qui ex intellectus quadam imbecillitate errant, sed qui ambitione, invidia, avaritia &c. concitati nova disseminabant dogmata; quod ex epistolis IGNATII probat (g). Imo alibi Theologis tribuit, quod communiter doceant hæreticos pravis suis cupiditatibus abreptos commaculare puriorem doctrinam erroribus (h). Malitiolam quoque perseverantium postulant BALDVINUS & QVENSTEDIUS (i); & WALCHIUS afferit errores nullum facere hereticum, nisi accesserit pertinax & malitiosa defensio. BREITHAUPTUS autem Hæreticus, inquit, ut talis haberi nequit, nisi apud quem circa negandam veritatem explorata sit voluntatis perversitas. (l) Plura adferre non licet; unicum tamen adhuc addamus B. LAUR. NORRMANNUM, qui docet hereticum, licet meliora edoctum & de veritate in conscientia convictum, tamen in fundamentali errore pertinaciter persistere. (m)

(a) Lib. 12: cap. 1. (b) Theol. moral p. 59. (c) Miscell. Controv. Disp. XV. lib. 25. (d) de hereticis capitali supplicio

non afficiendis fol. 7 b. (e) lib. cit. §. 12. p. 30. (f) Sy-
stems. Theol. p. IV. p. 441. s. (g) loc. cit. (b) ibid. p. 61.
(s) loc. cit. (k) lib. cit. Tom. 2. p. 535. (l) apud Walchi-
um loc. cit. (m) Colleg. Terminist. MSC. p. m. 2.

§. XIII.

Sunt tamen qui has erroris qualitates non re-
quirunt, saltem non omnes ad hæreticum
constituendum necessarias judicant (a); imo ex
ipsis ad §. 12. adductis Theologis non pauci a-
liis locis se ita explicant, ut videantur plura in
definitione addidisse reqvisita, quam re ipsa
ad hæresin requiri putarunt; (b) Præterea que
nonnulli hæreticos, quia tales, bona fide, seu
sine proæretica malitia errare posse contendunt,
etiam si pertinacia, disseminatio & separatio
adfuerit. (c)

(a) Plurimi e PATRIBUS adduci possent; sed festinanti suf-
ficiat unicus HIERONIMUS; Quicunque aliter Script.
S. intelligit, quam sensus Sp. Sancti flagitat, a quo
conscripta est, licet de Ecclesia non decesserit, tamen
hæreticus appellari potest, maxime si eam fallam
sententiam defendit (a). Et ex MAIMONIDE probat
LAUR ODHELIUS fallam esse eorum sententiam, qui pu-
tant neminem hære eos insimulandum esse, nisi qui sciat se
in hæresi constitutum esse, adeoque fallam a se fo-
veri opinionem agnoscat (b).

(b) Monstrat id vel sola hæreicorum in seductores &
seductos, simplices & seditiones distinctio. STEUBE-

RUS enim hæreticum simplicem dicit, qui fallam de Ari-
nām nude propugnat (e); Et QUONSTIDVIS lediciū
describit ut a falsis doctoribus circumventum & in erro-
res præcipitatum, non voluntario & scienter, sed ex
ignorantia & infirmitate errantem (d). Huc pertinent
que leprossa efficiente heretici disputari soient quam du-
plicem Theologi statuunt: generalem, que locum habet
in quavis heresi & est vel externa Diabolus ejusque or-
gana, vel interna naturalis rebellio & eritites; specialem
vero in quibusdam tantum locum habeat & afferunt, eoque
re erunt inscitiam, ambitionem & affectatam ma-
litiam. (e) Varias quoque hereticorum cœses, quarum
una altera damnabilior sit, agnoscere videtur B. D. FECHIUS (f). LIMB. etiam DANABIS haud ob certe re pertina-
ciam ad essentiam heretici requirit (g); interim tamen
alibi tandem inter vitia refert, quæ hæresim comitari
solent. (h).

(y) Quod hæretici bona fide errant dupli argumento probari solet. i Ex historia Ecclesiastica & exensi-
pue bona fide errantium; qui enim e. g. mortem igno-
rantes subiecerunt, quæ evitare posuerunt sola erroris ab
negatione; quæ queso ductos bono tempore, aut vel boni
tantum specie delusos crederemus, ut more erroris & ani-
malium & vitam & famam simul perditum irent? quod ar-
gumentum ex professo prosequitur MINUS C. LSTIS SENEN-
SIS. (i) Imprimis illustris est SALVINI locus de A-
rianis Gothis; cum enim manuisset eos id tantum sciens,
quod a Doctoribus docentur, addit: Hæretici ergo sunt;
sed non scientes; denique apud nos sunt heretici apud se-
nus sunt; Num in tantum e Catholicos judicant, ut nos
ipsos e. tu o hæretica appellationis infamem. Quod ergo illi

illi nobis sunt, hoc nos illis; nos eos injuriam divinam ge-
 nerationi facere certi sumus, quod minorem patre filium di-
 cunt; illi nos injurio os patri existimant, quia aequales
 esse credamus; veritas apud nos est; sed illi apud
 se esse presumunt; Honor Dei apud nos est; sed illi
 hoc arbitrantur honorum de initatis esse quod cre-
 dunt; inofficiosi sunt; sed illi hoc est summum religio-
 nis officium; Impii sunt, sed hoc putant esse veram pie-
 tem. Errant ergo, sed bono animo errant, non odio
 sed affectu Dei, honorare se Dominum utque amare creden-
 tes &c (k) 2. Ex ipse hominis & erroris natura. Vari
 preficta rationis homines, qui errores malitiosè simulant, te-
 sis est ex parte; de errore autem serio est questio. Nemo
 sanus, inquit BOEHMERUS, scienter errat erroremque
 ut errorum fover defenditque; sed tuæ sententiae ad-
 haret, quia eam veram esse certissime peritus est.
 (l) Et, si fatendum quod res est, videatur error directe
 voluntarius contradictionem fere involvere; nemo enim ex
 plena proæfesi, quod erroneous esse novit amplectitur, ita,
 ut serio erret. Interim tamen voluntatis vitia ad openem her-
 esin influere certum est; ea tamen cum differentia, ut a-
 pud quosdam directe & cum proæfesi, apud alios vero
 tantum indirecte & sine proposito male agendi id fiat. Ju-
 dat hoc in puncto mentis naturam & mortales cogitescere; Nulla
 umquam facultas sola peccat; Et quidem voluntas corrupta
 in hominem corruptum omne sibi imperium arrogat; Di-
 via vero est que veritatem instillabit; quatenus illi prava vo-
 luntas resistit, etenus ad errores & ipsam heresin confert; i-
 mo, cum Christus lux vera sit illuminans omnem
 hominem venientem in hunc modum (m), nemo erra-
 bit sine debite diligentie omissione, qua queri & recipi debu-
 is illuminatio. & hac ipsa omissio culpa non vacat. Prater-

ea errorem quidem ut errorem non amamus; sed potest tam
men amabilis evadere. Tantum ad occcationem intellectus
confert virtus a voluntas, ut determinet cum ad colligendas
species verisimilitudinum, & retineat attentionem, quo cre-
duntur sine scrupulo ea, que optanis vera esse; & si-
eri potest, ut tandem id erio pro vero habe mus, quod
antequam accederet affectus & voluntatis inclinatio falsum esse
vid mus; ita continua & augentente voluntatis malitia,
factus errat, ipsa concretudine non verum & serium degene-
rat. Et fatendum est omnino, quod paucæ nominari
poterunt hæretes, quæ non ex ambitione, invidia,
livore, contendendi pruritu vel ad cunctum quoddam
tempora'e respectu, similibusque voluntatis vitiis orta
sunt. (n)

(a) In Epist. ad Galat. c. V. (b) Synagog. Bifron. p 84.
sq. (c) Controv. Misc. Disp. XV. Th. 32. p. 311. (d) loco
supra citato. (e) conf. Steub. l. c. th 28. (f) lib. cit. §.
XIII; p. 32 (g) In prot. ad Aug. de Heres. cap. 3. (h) i-
bid. cap. 5. (i) lib. cit. fol. 14. f. (k) D. Gubernat. Dei
lib. V p. 86. (l) lib. cit. p. 828. (m) Job. 1; 9. (n) efo.
Budd. Theol. mor l. c.

§. XIV.

UT igitur inoffensio pede progredi possimus,
Hæreticos in genere vocabimus omnes eos,
qui in fundamentalibus professo & confirmato
dogmate errant; Eorumque duas constituentes
classes; I. Bona fide errantes, ubi pro personæ
circumstantiis, erroris materia & adjunctis,
pertin-

pertinacia, dissimilatione & separatione &c.
gradus culpe determinandus est; 2. Malitiosos ubi secundum easdem circumstantias &c:
de gradu criminis pronunciandum est, & quid in
puncto coercitionis, quoad singulos utriusque clas-
sis gradus & ratione inde imminentis periculi,
Sacrae Scripturæ rationique conformiter agendum
sit, sollicitate investigandum.

*Varia de coercitione hereticorum judicia diversis secta-
rum studiis & diverso interesse plurimam quidem partem
originem debent; simul tamen non negligendum, quod va-
ge & variae nationes diversitatem haud exiguum judiciorum
generaverint. Videbor forte quibusdam paulo latius demoni-
nationem heretici esse disse, sed ad omnem vocabuli notio-
nem & unum me applicare studui; quantum vero adcurata
classum & graduum distinctione nobis profutura sit, se-
quentes D. V. monstrabunt hujus dissertationis partes.*

B. L

Laborem hunc ex insperato oblatum intra paucos
dies coercuit temporis angustia; Typorum insuper
& Typothetarum, quæ nos præmit, penuria plus
justo dicenda coarctare jussit. Quod potui igitur
præstiti, non quod volui. Sed quæ hic desiderari
poterint, dabitur forte D. V. in sequentibus emandan-
di & supplendi opportunitas. Vale.

